

Túrkeve Város Polgármestere
Túrkeve, Petőfi tér 1.

Az előterjesztést véleményezi:
Ügyrendi, szociális, egészségügyi, kulturális,
oktatási, ifjúsági és sport bizottság
Pénzügyi, költségvetési, gazdasági, idegenforgalmi,
környezetvédelmi, városfejlesztési és
mezőgazdasági bizottság

Előterjesztés
az 1956-os forradalom és szabadságharc méltó megünnepléséről
és a „Magyar vendég a kolhozban” c. szobor sorsáról

Tisztelt Képviselő-testület!

Rengeteg gonddal, bajjal szembesülünk ezen képviselő-testületi ülés napján, de minden elvonás és takarékoság ellenére sem feledkezhetünk meg arról, hogy idén 70. évfordulója lesz az 1956-os forradalom és szabadságharcnak, s erről méltón illik megemlékeznünk. Nem avathatunk idén is szobrot, de beszélhetünk arról, ami 70 éve történt városunkban és hazánkban.

2026-ban kerekén hetven éve annak, hogy 1956. október 23-án a budapesti egyetemisták békés tüntetéséből néhány óra alatt országos forradalom és szabadságharc bontakozott ki. A magyar társadalom a kommunista diktatúra felszámolását, a szovjet megszállás megszüntetését, nemzeti függetlenséget, politikai szabadságot és demokratikus Magyarországot követelt. A forradalom napjaiban összeomlott a Rákosi-rendszer hatalmi struktúrája, újjáalakultak a politikai pártok, Nagy Imre kormánya pedig meghirdette Magyarország semlegességét és kilépését a Varsói Szerződésből.

A szabadság azonban csak néhány napig tartott. 1956. november 4-én a szovjet hadsereg elsőprő katonai erővel támadta meg Magyarországot, és leverte a forradalmat. A harcokban ezek haltak meg és sebesültek meg, mintegy kétszázezer honfitársunk menekült külföldre, a megtorlás során pedig százakat végeztek ki és ezeket börtönözték be. Hetven év múltán 1956 üzenete változatlan: egy kis nemzet akkor is képes volt kimondani, hogy szabadságban, függetlenül és saját sorsáról maga döntve akar élni, amikor ezért a legnagyobb árat kellett megfizetnie.

A minap a Balatonra utazva, gyermekkorom utazásait felidézve beszélgettem útitársammal két egykor jelképes fővárosi szoborról, Ilja Afanaszjevics Osztapenko és Steinmetz Miklós parlamenti katonák monumentális emlékműveiről. Ezeket a rendszerváltás után, 1992-ben annak ellenére eltávolították, hogy közvetlen közük nem volt a kommunizmushoz azon túl, hogy személyüket a szocialista propaganda saját ideológiájához használta. Ennek kapcsán gondolkodtam el ismét a Túrkeven már többször vitát kavart „Magyar vendég a kolhozban” című szoborról, amely – ahogy a korábbi városi vitákból is kiderült – szinte mindenkinek mást jelent. Már generációk nőttek fel úgy, hogy nem ismerik eredeti jelentését és felállításának körülményeit, miközben ma is élnek közöttünk olyanok, akiknek családi emlékezetében az elnyomást és a kényszert jelképezi.

S hogyan kapcsolódik 1956-hoz ez a szobor? 1956-ban állították fel, és a helyi emlékezet szerint még ugyanabban az évben, a forradalom idején le is döntötték, amikor még közvetlenül a kommunista elnyomás jelképeként számított. Egy köztéri szobor jelentése azonban nem feltétlenül marad örökké az, amit az állíttatói szántak neki. Felállításakor világos politikai üzenete volt: a szovjet típusú mezőgazdaságot, a kollektivizálást, a magyar–szovjet barátságot és azt a politikai sikert kívánta megjeleníteni, amelyként az akkori rendszer Túrkeve „első termelőszövetkezeti várossá” válását ünnepelte.

Csakhowy eltelt hetven év. A rendszer, amely a szobrot állította, megszűnt. A Szovjetunió megszűnt. A kollektivizált mezőgazdaság rendszere megszűnt. Az eredeti propaganda elvesztette politikai erejét. A szobor viszont itt maradt, és közben maga is Túrkeve történetének részévé vált. Városunk megőrizte mint XX. századi történetének eredeti helyén fennmaradt tárgyi emlékét, miközben – azt gondolom – egyértelműen elutasította az erőszakos kollektivizálás igazságtalanságait.

Ha nekem kell döntenem a „Magyar vendég a kolhozban” című szobor sorsáról, ma már a megtartása mellett döntenék. Nem azért, mert helyesnek tartom azt a politikai rendszert, amely létrehozta, és még kevésbé azért, mert elfogadhatónak tartom a magyar mezőgazdaság erőszakos kollektivizálását. Éppen ellenkezőleg:

azért tartanám meg, mert ma már nem egyszerűen annak a rendszernek a propagandája, hanem Túrkeve történelmének tárgyi tanúja.

Ez szerintem alapvető különbség. Egy történelmi emlék megőrzése nem jelenti annak erkölcsi vagy politikai helyeslését. Ha minden olyan tárgyi emléket eltávolítanánk, amely igazságtalan rendszerekhez kapcsolódik, Európa történelmének jelentős részét fizikailag eltüntetnénk. A történelem nem kizárólag azoknak a dolgoknak az összessége, amelyekre büszkék vagyunk; azoké is, amelyekről ma már egészen mást gondolunk. Számomra ezért nem az a kérdés, hogy helyes volt-e a kollektivizálás – természetesen nem volt az –, hanem az, hogy meg akarjuk-e őrizni annak bizonyítékát, hogy mindez Túrkeve történetében megtörtént. Erre én igennel válaszolnék.

Különösen azért, mert Túrkevéen történt. Ha ugyanez a szobor egy olyan magyar városban állna, amelynek nincs különleges kapcsolata a kollektivizálás történetéhez, könnyebb lenne azt mondani: egyszerűen egy ideológiai köztéri maradvány. Túrkevéen azonban más a helyzet. Az „első termelőszövetkezeti várossá” válás a település XX. századi történetének egyik meghatározó eseménye. Megítélése lehet – és kell is, hogy legyen – kritikus, de magát az eseményt nem lehet kitörölni a város történetéből. Ezért a szobor itt sokkal több egy általános kommunista jelképnél: helytörténeti dokumentum, annak a korszaknak egy darabja, amely éppen Túrkevéen különösen erősen avatkozott bele az emberek életébe.

S éppen az áldozatok miatt nem szabad hazudnunk róla. Teljesen megértem azokat a túrkeveieket – akár saját családom történetén keresztül is –, akik rossz szívvel néznek erre a szoborra. Akinek a szüleitől vagy nagyszüleitől elvették a földet, akit kuláknak bélyegeztek, akinek a családját meghurcolták, vagy akinek egész addigi életformáját törték szét a kollektivizálás során, annak ez nem kedves, nosztalgikus főtéri szobor, hanem akár a családját ért erőszak jelképe.

Ezt az érzést nem szabad lesöpörni az asztalról azzal, hogy „de hát ez már csak történelem”. Éppen ezért a szobrot nem hagynám meg változatlan jelentéssel, csak úgy, hogy ott áll a templomra mutatva. Megőrizném, de mellé tenném a történelmet. Egy visszafogott, igényesen elkészített információs felületet helyeznék el mellette, amely nem politikai véleményt mond, hanem elmondja, mi történt: mikor és milyen politikai környezetben készült a mű, miért éppen Túrkevére került, mit jelentett az „első termelőszövetkezeti város”, hogyan zajlott a térszerkesztés, és hogy ennek a folyamatnak voltak nyertesei, alkalmazkodói és támogatói, de jócskán voltak kárvallottjai és meghurcoltjai is.

Így a szobor mellett megjelenne az, amit az eredeti emlékmű természetesen nem mondott el. Egy másik történet, annak egy része, amit 1956 is üzen számunkra. A szobrot így tulajdonképpen el lehet venni az egykori propagandától, és demokratikus jelentést lehet adni számára. Ez számomra talán az egész kérdés legérdekesebb része, különösen olyan család sarjaként, amely elszenvedte ezt az időszakot.

Ha lebontjuk a szobrot, fizikailag megszüntetjük az egykori propaganda egyik tárgyát. Ha azonban ott hagyjuk és történelmi kontextusba helyezzük, valami ennél érdekesebbet teszünk: megváltoztatjuk a jelentését. Hetven éve, 1956-ban a hatalom azt mondta vele: „Nézzétek, ilyen a szocialista mezőgazdaság sikere.” 2026-ban Túrkeve már mondhatja vele: „Nézzétek, ilyen volt az a korszak, amelyben ezt gondolták rólunk, és így ábrázolták városunk történetét.” Az első propaganda, a második a velünk élő, bennünk élő történelem. Ebben az értelemben a szobor megtartása akár erősebb kritikája is lehet az egykori rendszernek, mint az eltávolítása.

Azt sem tartanám helyesnek, ha figyelmen kívül hagynánk, hogy egy köztéri alkotás hetven év alatt olyan jelentéseket is magára vesz, amelyeknek már nincs közük eredeti politikai céljához. Generációk nőttek fel úgy, hogy ez a szobor ott állt. Találkozási pont, városképi elem, gyerekkori emlékek háttére lett. Emberek mentek el mellette iskolába, munkába, esküvőre, temetésre; fényképek készültek előtte és körülötte. Olyanok számára is Túrkeve főterének része lett, akik a legkevésbé sem kommunisták, és soha nem gondoltak nosztalgiával a kollektivizálásra.

Ez egy másik, de fontos jelentése a szobornak, amelyre közvetlen kollégáim is rendszeresen emlékeztettek, amikor korábban arról beszéltem, hogy szívesen eltávolítanám. Ezt a jelentésréteget már nem a kommunista rendszer hozta létre, hanem a túrkeveiek hetven évnyi, a főtérhez kapcsolódó élete. Ha eltávolítanánk a szobrot, ebből a helyi emlékezetből is elveszítenénk valamit.

S végül lássuk be: ez a szobor művészeti dokumentum is. A szocialista realizmus jellegzetes alkotása. Alkotója Gyenes Tamás, akinek személye jóval összetettebb annál, mint hogy egyszerűen „a kommunista

szobor alkotója" legyen. 1920-ban született Pécsváradon, és mindössze 43 évesen, 1963-ban halt meg. A Képzőművészeti Főiskolán Sidló Ferenc és Pátzay Pál növendéke volt, később maga is tanított a főiskolán, majd 1956-tól haláláig a Műegyetemen szobrászatechnikát. 1956-ban Munkácsy Mihály-díjat kapott.

A mi szobrunk szempontjából különösen érdekes, hogy 1950–1953 között Leningrádban, a Repin Képzőművészeti Akadémián tanult. Közvetlenül a sztálini Szovjetunió hivatalos művészeti közegében képezték tovább, ami sokat megmagyaráz a „Magyar vendég a kolhozban” formanyelvéből: a szobor szinte tankönyvi példája annak az optimista, harmonikus, konfliktusmentes világnak, amelyet a szocialista realizmusnak ábrázolnia kellett. Gyenes azonban nem egyszerűen propagandaszobrász volt. Komoly képzettségű alkotó, akinek portréi, kispasztikái és későbbi munkái között kifejezetten jó művek találhatók. Érdekes párhuzam, hogy ugyanabban az évben, amikor Túrkevén felállították erősen ideologikus művét, Hódmezővásárhelyen felállították Tornyai János-portróját is. Ugyanaz az alkotó tehát egyszerre tudott a korszak politikai elvárásainak megfelelő monumentális művet és karakteres portrészobrászatot készíteni.

A szobor ezért művészet- és kortörténeti dokumentum is: nemcsak Túrkeve kollektivizálásáról mesél, hanem arról is, milyen művészetet követelt és támogatott az 1950-es évek állama. Esztétikailag lehet szeretni vagy nem szeretni, de értéke ettől még van. Éppen azért különösen érdekes, mert ma már kevés ilyen alkotás maradt eredeti városi környezetében. Egy múzeumban vagy szoborparkban ugyanaz a bronz megmaradhat, de valami elveszik belőle: az eredeti hely és a történelmi kapcsolat.

Túrkevén ez a kapcsolat még létezik. A szobor nem véletlenül került ide, és története kapcsolódik 1956-hoz. Ezért nem vinném szoborparkba sem. Ha raktárba, múzeumudvarra vagy szoborparkba kerülne, tárgy maradna belőle. Ha a főtéren marad, forrás marad: megmutatja, hogy egy adott rendszer egy adott pillanatban hogyan akarta látni és láttatni városunkat.

Azt gondolom, a főtérnek nem kell kizárólag a dicsőséges múltat bemutatnia. Van egy régi beidegződésünk, mintha minden szobornak azt kellene megmutatnia, akire vagy amire büszkék vagyunk. Szerintem egy érett közösség főtere ennél többre képes. Lehetnek rajta hősök, áldozatok, büszkeségeink, és lehetnek olyan tárgyak is, amelyek azt mondják: „Ez is mi voltunk. Ez is megtörtént velünk.” Nem kell szeretnünk ahhoz, hogy emlékezzünk rá.

Az áldozatok emléke nélkül azonban én sem hagynám érintetlenül. Az 1956-os évforduló méltó alkalom arra, hogy emlékezzünk a szobor felállításának körülményeire, és a megtartás alapvető feltételeként a kollektivizálás áldozatainak történetét ugyanolyan méltósággal jelenítsük meg. Nem egy ellen-szoborral, hanem ennek a szobornak a történetével. Ezért kezdeményezem egy visszafogott történeti ismertetés elkészítését, amelyben helyet kapnának a helyi történetek: földjüket elvesztő gazdák, meghurcolt családok, a téjeszesítés folyamata, az akkori propaganda, és az is, hogyan élte meg mindezt Túrkeve társadalma. Egy QR-kód akár a Finta Múzeum tematikus helytörténeti oldalára is vezethetne, ahol dokumentumok, fényképek, visszaemlékezések és családi történetek lennének olvashatók.

Így nem egy kommunista emlékmű állna a főtéren, hanem egy XX. századi történelmi hely. Ezzel egy fontos erkölcsi különbséget is megmutathatnánk. A diktatúrák egyik jellemző tulajdonsága, hogy átírják a köztereket: eltávolítják az előző korszak szobrait, átnevezik az utcákat, új hősöket állítanak a régiek helyére. Azt akarják, hogy a térben is csak az általuk helyesnek tartott történelem legyen látható. Nekünk nem kell ezt tennünk. Egy demokratikus közösség megengedheti magának, hogy a kellemetlen múlt is látható maradjon, mert képes mellé írni, mi történt valójában.

Éppen ezért azt javaslom a képviselő-testületnek, hogy tartsuk meg a szobrot a helyén akkor is, ha nem helyesljük azt, amit egykor hirdetett. Nem azért, mert nosztalgiával tekintünk a termelőszövetkezetek megszületésére, és végképp nem azért, mert elfeledkezünk azokról, akiknek a kollektivizálás szenvedést, megaláztatást vagy egzisztenciális veszteséget okozott. Hanem azért, mert ez a szobor hetven éve Túrkevén áll, és közben maga is Túrkeve történetévé vált. A történelemmel pedig szerintem nem az a dolgunk, hogy utólag megtisztítsuk, hanem hogy megértsük és tanuljunk belőle.

Hetven éve állították ezt a szobrot, és a helyi emlékezet szerint hetven éve le is döntötték. Mi hetven év elteltével azt bizonyíthatjuk, hogy képesek vagyunk szembenézni történelmünkkel, elfogadni annak ellentmondásait és megbékélni múltunkkal anélkül, hogy elfelejtenénk annak áldozatait.

Korábban az eltávolítás mellett foglaltam volna állást. Ma már ezt a szobrot nem ledönteném, hanem az 1956-os forradalom és szabadságharc megemlékezésének helyszínéként is felhasználnám, mint a helyi

események egyik szimbolikus pontját. Nem rejteném el. De nem is ünnepelném. Meghagynám a helyén – és elmondanám mellette az egész történetet. Mert hetven évvel az avatása után már nem a szobrot állító rendszernek kell eldöntenie, mit jelent ez az alkotás. Most már Túrkeve döntheti el; mi, a város demokratikusan megválasztott vezetői dönthetünk az elfogadás, a megbékélés és a megemlékezés mellett.

Nem azért akarom megtartani ezt a szobrot, mert egyetértek azzal a rendszerrel, amely felállította. Azért akarom megtartani, mert azóta maga is Túrkeve történelmének részévé vált. A történelemmel nem az a dolgunk, hogy letagadjuk, hanem hogy megőrizzük, megértsük és elmagyarázzuk. S most szeretném, ha ezt tennénk. Erre kérek felhatalmazást a képviselő-testülettől.

A szobor megmarad, de nem azért, mert igaz volt, amit hirdetett, hanem azért, mert igaz, hogy itt állították fel, és igaz az a történelem is, amely létrehozta. És ugyanilyen igaz azoknak a túrkeveieknek a története, akik ennek a korszaknak nem ünnepeltjei, hanem áldozatai voltak. Mostantól a kettőt együtt mondhatjuk el.

Ezek alapján kezdeményezem, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc 70. évfordulóján két, egymást kiegészítő emléktáblát helyezünk el: az egyik mutassa be a kort és a szobor felállításának történetét, a másik pedig az 1956-os túrkevei eseményeket, valamint a kollektivizálás helyi következményeit és áldozatainak emlékeztetét. A két tábla együtt ne egy letűnt rendszert ünnepeljen, hanem történelmünk megértését és a vele való megbékélést szolgálja.

Túrkeve, 2026. szeptember 4.

Sallai Róbert Benedek
polgármester

Az előterjesztés törvényes:

Czuxziné Keresztes Anita
jegyző

158/2026.(IX.10.) sz. képviselő-testületi határozati javaslat
az 1956-os forradalom és szabadságharc méltó megünnepléséről és a „Magyar vendég a kolhozban” c.
szobor sorsáról

Túrkeve Városi Önkormányzat képviselő-testülete úgy dönt, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc 70. évfordulóján két, egymást kiegészítő emléktáblát kell elhelyezni a Petőfi téren álló „Magyar vendég a kolhozban” c. szobornál: az egyik mutassa be a kort és a szobor felállításának történetét, a másik pedig az 1956-os túrkevei eseményeket, valamint a kollektivizálás helyi következményeit és áldozatainak emlékeztetét. Az emléktábláknak az 1956-os forradalom és szabadságharc 70. évfordulóján tartandó megemlékezésre el kell készülniük.

Erről értesülnek:

1. A képviselő-testület tagjai
2. Polgármesteri Hivatal tisztségviselői